دوې طرحې

۱ دافغانستان عاجل، بې طرفه موقت حکومت

۲ دافغانستان د بشرد حقوقو اعلامیه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسالې نوم : دوې طرحې
طراح : حبیب الله رفیع
کمپوز : فرشته عمري
خپروونکی : دامان کتاب خپرولو مؤسسه.
دخپریدو کال: ۱۹۹٦/۱۳۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

١

د افغانستان له پاره د بې طرفه موقت حکومت طرح

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

یادښت

پر دې طرح باندې ما له هغه وخت نه فکر پیل کړی چې څلور کاله وړاندې په افغانستان کښې د کمونستانو تر سقوط وروسته د اقتدار پر سر لیونۍ او خونړۍ جګړې پیل شوې.

ددې طرحې په ارتباط ما دا درې کاله وخت په وخت لیکنې کړې چې په بیلا بیلو خپرونو کښې راغلې دي خو ددې طرح بشپړ شوی او وروستی شکل دا دی په دې رساله کښې وړاندې کیږي او زه ددې رسالې له چاپیدو سره په خپلو ټولو هغو هیوادوالو چې د : ۲

افغانستان ملي خپلواکي

د افغانستان ملي وحدت

او د افغانستان ملي ګټې

غواړي غږ کوم چې دا طرح په غورولولي، که نیمګړتیاوې پکښېویني هغه ما ته ولیکي او که نه نو ملاتړ یې وکړي او د یوه ګډ غږ په توګه یې دنړیوالو او هیوادوالو غوږونو ته ورسوي چې د تطبیق او پلي کولو له پاره یې ګډ کار او زیار تر سره کړو.

په درنښت
حبیب الله رفیع
پست بکس، نمبر(۶۳۰)، جي. پي. او
پیښور، پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د ۱۳۵۷ کال د غويي د اوومې نيټې د کودتا په کيدلو سره د افغانستان سياسي نظم او اداره له قانوني محور نه ووتل اوداسې ګډ وډې شروع شوه چې خونړۍ پيښې او بې ساري جنايتونه ورسره مله وو، هيواد ته دلويو قدرتونو او د ګاونډيو لويو او وړو هيوادونو لاسونه را اوږده شول او هر يوه هڅه وکړه چې په افغانستان کښې د ځان له پاره کسان ولري.

په ۱۳۵۸ کال کښې پر افغانستان د روسانو له وسله وال تيري سره حالات نور هم خراب شول، د کمونستانو او مجاهدينو تر منځ جګړې تودې شوې چې د ملت مطلق اکثريت د مجاهدينو تر څنګ ولاړ ؤ او د همدې ملي قيام اوملي مقاومت له امله کمونستان ورځ په ورځ له ماتو او شکستونو سره مخامخ کيدل او د قدرت ساحه يې تنګيدله څو چې روسان وتښتيدل او کمونستانو د خپلې ماتې په منلو سره د ملګرو ملتو د سولې طرحې ته غاړه کښيښوده.

له بلې خوا د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو چې له بيلا بيلو هيوادونو سره ايډيالوژيکي او د ګډو ګټو په اساس اړيکې پيدا کړې وې او د هغوی د ګټو د ساتندويۍ زمينه يې ورسره کړې وه د هغوی په تحريك د ملګرو ملتو د سولې پلان رد کړ او هرې ډلې قدرت ته د رسيدو له پاره د کمونستانو له ماتې خوړلو خو وسله والو ډلو سره د نژادي او ژبني اړيکو په اساس د افغانستان په واحد ملت کښې يوه بله خطرناکه لوبه رامنځ ته کړه او د مجاهدينو او کمونستانو دوې مقابلې ډلې تجزيه شوې او يو نوی تشکيل يې وموند په دې ډول چې د يوې ژبې او نژاد مجاهدين د همغې ژبې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نژاد له کمونستانو سره ملګري شول او د بلې ژبې او نژاد مجاهدین له همژبو او هم نژاده کمونستانو سره ودریدل او یو ځل بیا د ۱۳۷۱ کال د ثور په لومړۍ اوونۍ کښې د اقتدار ناولي جنګونه په افغانستان خصوصاً کابل ښار کښې پیل شول او د افغانستان ملت د نړۍ لویو او ګاونډیو هیوادونو د خپلو ګومارل شویو کسانو او ډلو په وسیله له نویو مصیبتونو او بدبختیو سره مخامخ کړ.

د ژبې او نژاد، اکثریت او اقلیت په دعوو جوړې شوې موضعګیرۍ له دې امله چې په شخصي اغراضو ولاړې وې، ډیر ژر وشوړیدې او د هیواد په جګړه کښې ښکیلو، وسله والو او د قدرت مدعي ډلو نوې-نوې وفاداری رامنځ ته کړې، هغه ډله چې پرون له دې بلې ډلې سره دښمنه او له هاغه بلې سره دوسته وه، نن له هغې سره دوسته او له دې سره دښمنه شوه خو د ملت بدبختي ورځ په ورځ زیاته شوه ځکه د جګړه مارو ډلو موضعګیرۍ او ملګرۍ بدلې شوې خو د جګړې وضع نه یوازې دا چې بدله نه شوه بلکه لا وحشیانه شوه او دا دې په دې خلور کلنه موده کښې چې د واك د ساتلو او واك د نیولو مسابقه روانه ده، د افغانستان تر ځلویښت زرو (٤٠٠٠٠) تنو زیات کسان پکښې ووژل شول او زموږ ټوله مادي او معنوي هستي پکښې برباد شوه. ٤

په دې توګه ټول داخلي ائتلافونه او وسله والې ډ لبندۍ چې ملي ملاتړ ورسره نه ؤ ناکامې شوې او افغانستان عملاً د ملوك الطوایفي زرګونو کلونو وړاندې دورې ته ننووت او هم کومې هڅې چې لویو قوتونو او ګاوندیو هیوادونو وکړې بې نتیجې پاتې شوې، امریکې د افغانستان په باب د نړیوال کنفرانس په نامه د خپلې خوښې ډلې وروغوښتلې او دافغانستان په ډلو کښې یې د سکني او نا سکه کرښه راکښله او ایران د امریکې په مقابل کښې همداسې اقدام وکړ او هغوی بیا د خپلې خوښې کسان وروغوښتل چې دې کنفرانسونو هم نه یوازې دا چې کومه ګټه ونه کړه بلکه تشنج یې لا زیات کړ او په افغانستان کښې یې د وسله والو ډلو د نفاق اور ته نور هم لمن ووهله.

نو اوس د افغانستان په جګړه کښې ښکېلو ځواکونو چې د اقتدار د ناولو جګړو په وسیله یې د خپلو ټولو ادعا ګانو تقدس له لاسه وتلی، باید دا درك کړې وي چې د افغانستان پر مسلمان او قهرمان ملت د زور حکومت څوك نه شي کولای، د افغانستان په مؤمن او یو موټي ملت کښې نژادي، ژبني، سیمه ییز او مذهبی بیلتونونه را پیدا کول ځای نه لري او د راپیدا کوونکو تر مختورۍ پرته یې بله نتیجه نه راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی باید دخدای په خاطر، د قرآن په خاطر او د با ایمانه ملت د قربانیو او قهرمانیو په خاطر له وسله والو سیالیو نه تیر شي او د في سبیل-الله جهاد د دعوې د تحقق له پاره د قدرت جنگونه پریږدي او خپل قهرمان او اتل ملت ته د تنفس او د خپل برخلیك د ټاکلو موقع ورکړي او پریږدي چې هغوی د افغانستان اداره د قانوني بهیر غیرې ته واچوي او د وران شوي افغانستان د بیا ودانولو کار پیل شي.

له بلې خوا د افغانستان گاونډیان او د افغانستان په پېښنو کښې ککړ ټول هیوادونه باید په افغانستان کښې د خپلو لاسپو څو حکومتونو د جوړولو فکر له سره وباسي او ددې ټکو په نظر کښې نیولو سره چې د افغانستان مسلمان او په آزادۍ مین ملت په خپل هیواد کښې د هیڅ گوډاګی حکومت نه مني، په ګډه د یوه داسې حکومت په رامنځ ته کولو کښې مرسته وکړي چې د افغانستان ملي وحدت تأمین کړي، د افغانستان ملي خپلواکي وساتي او د افغانستان ملي ګټې په نظر کښې ولري. داسې حکومت به د آرامۍ په راوستلو او د یوه قانوني بنیاد په درلودلو سره له ټولو گاونډیانو سره د وروری اړیکې ټینګوي او د دوه اړخیزو ګټو په نظر کښې نیولو سره به له دوی سره راکړې ورکړې او راشې درشې کوي.

5 ددې ټکو په نظر کښې نیولو سره د افغانستان د شخړې د بیړني حل او د هیواد د قانوني بهیر غیرې ته د لویدو له پاره دا لاندې پر له پسې پړاوونه باید گام په گام عملي شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ګام

نړیوال کنفرانس
او
د اغیزمنو کسانو اضطراري جرګه

موږ وینو چې د افغانستان ستونځه دوه اړخونه لري چې یو خارجي او بل داخلي اړخ دی چې داخلي اړخ هم له خارجي اړخ سره تړلی او دواړه یو ځلي باید حل شي نو ددې دوه اړخیزو ستونځو د حل له پاره باید په یوه وخت کښې خو سره جلا یونړیوال کنفرانس او یوه لویه جرګه دایر کړای شي.

د ملګرو ملتونو تر اداري لاندې جوړ شوي نړیوال کنفرانس کښې به د نړۍ لوی هیوادونه او د افغانستان په پیښو کښې د خیل هیوادونه دې نتیجې رسیږي چې د افغانستان روانه وضع ددوی یوه په ګټه هم نه ده او په همدې بنا به په ورسره تړلو ډلو باندې وسلې او پیسې بندوي او یوه حل ته به یې هڅوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا به وسله وال څواکونه د جګړې پۀ بندولو سره ملت ته موقع ورکوي چې د هيواد پۀ يوه سوله ناکه سيمه کښې د اغيزمنو کسانو يوه اضطراري جرګه راوبولي. دجرګې پۀ ترکيب کښې بۀ د وسله والو تنظيمونو مشران، د هيواد لوى او څواکمن قوماندانان، د ولاياتو او اولسواليو اغيزمن سپين ږيري، مخور، عالمان او روښنفکران شامل وي چې شميره به يې له ۵۰۰ تر ۶۰۰ تنو پورې کيږي. ددې کسانو پۀ ښوښولو کښې به تر هر څۀ وړاندې ددوى اغيزمنتوب پۀ نظر کښې وي او دې ټکي ته بۀ کتل کيږي چې له نظامي، اولسي او فکري نظره ددۀ پريکړه څومره درښت درلودلاى شي.

د نړيوال کنفرانس اوَ د لويې جرګې د پريکړو د هم آهنګۍ له پاره بۀ د لويې جرګې يو هيأت پۀ نړيوال کنفرانس کښې د ناظر پۀ توګه او د نړيوال کنفرانس يو هيأت بۀ پۀ لويه جرګه کښې د ناظر پۀ توګه برخه اخلي او ددې نړيوال کنفرانس او دې لويې جرګې د پريکړو په نتيجه کښې بۀ د افغانستان له پاره ملي پوځ جوړيږي او په هيواد کښې بۀ امنيت ټينګوي.

۷ د سولې پۀ دې پروسه کښې بۀ هغه هيوادونه چې د افغانستان پۀ جګړه کښې يې سخاوتمندانه پيسې ښندلې اخلاصمندانه برخه اخلي او له دې سره بۀ پۀ هيواد کښې يو مؤقت حکومت رامنځ ته کيږي او د افغانستان د سياسي ادارې د قانوني کولو پۀ لور به يو پر بل پسې نور ګامونه اوچتوي او پۀ دې توګه به افغانستان له دې ناوړه حالت نه راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ګام

له مسلکي کسانو نه جوړ مؤقت حکومت

د اضطراري جرګې په خوښه جوړ شوی موقت حکومت به یو بې طرفه حکومت وي چې له هغو مجربو، روزل شویو اومسلکي افغانانو څخه به جوړ وي چې همدا اوس د نړۍ په بلا بیلو هیوادونو کښې خوارهٔ دي او یا په هیواد کښې د ننه د کس مپرسۍ ړوند تیروي. دا هغه کسان دی چې په ډیره تنده او تلوسه د خپل هیواد د حالاتو د ښه کیدلو او د افغانستان د ملت له پاره د آزاد تنفس ایستلو د فرصت انتظار باسي او هیله لري چې د څه کم دوه ملیونه شهیدانو تر قربانۍ وروسته ګران هیواد ته د خدمت کولو او د وران هیواد د ابادولو په لاره کښې کار او قربانۍ ته راوړاندې شي او د بیا رغونې په جهاد کښې برخه واخلي. دوی به زمنه کوي چې د مؤقتي دورې تر ختمیدو وروسته به نه په ډله ایزاونهٔ په انفرادي توګه د قدرت له پاره کاندیدوي او لکه څنګه چې مجاهدینو د آزادۍ له پاره د سر قرباني ورکړې دوی به د آرامۍ له پاره سیاسي قرباني ورکوي. ٨

د داسې حکومت په منځ ته راتلو به له یوې خوا د تنظیمونو تر منځ د اقتدار لیونۍ جګړه پای ته ورسیږي او له بلې خوا به تنظیمونه له خپل مسلمان ملت سره خپله هغه ژمنه چې پنځلس کاله یې د «فی سبیل الله جهاد» په الفاظو کوله ، ترسره کړي.

د بې طرفه حکومت په راتلو سره به چې د ملت، تنظیمونو او نړیوالو ملاتړ به لري، په هیواد کښې د قانوني بهیر د په لار اچولو له پاره زمینه برابره شي او بیا به په دې لاره کښې د ځو نورو پر له پسې او منظمو ګامونو په اخیستلو سره داسې وخت هم راشي چې جهادي تنظیمونه به د وسلې پر ځای له منطق سره اولس ته ورځي او د قانوني انتخاباتو له لارې به مشروع واک ته ورسیږي.

په دې توګه د بې طرفه حکومت جوړیدل په هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو په لور یو مهم ګام دی چې نور منظم ګامونه به یې د تکامل په لور بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم گام

ډاډمن امنيت

حقيقت دا دی چې په هيواد کښې يو مرکزي او ۲۹ ولايتي حکومتونه نه دي، بلکه په هيواد کښې د وسله والو ګروپونو په شمير حکومتونه دي چې هر يو وسله وال ګروپ هر څنګه يې چې زړه غواړي په همهغه ډول له خلکو سره رويه کوي او د خپلو وسله والو ادارو د چلولو له پاره د خلکو د مالونو په لوټلو، جريمه کولو، محصول اخيستلو، انسان تښتولو او نوروداسې ناوړه او ناروا کارونو بوخت دي چې اولس يې پزې ته راوستلی او ملت يې د قانون له حمايت او ملاتړ نه محروم کړې دی. د يادولو وړ خبره دا ده چې د پخواني کمونست حکومت عسکر، خاد او حتی ګوندي فعالين په دې ګډوډيو کښې بنستيز لاس لري، منصوبې او پلانونه جوړوي او د ځينې تنظيمونو وسله والې ډلې يې يا په نژادي او سيمه ييزو بنيادونو له ځان سره ملې کړې او يا په بې خبرۍ کښې ددوی په ګټه استعماليږي.

ددې ګډوډۍ دله منځه وړلو له پاره به بې طرفه عبوری حکومت چې د تنظيمونو، ملت او نړيوال ملاتړ به لري، د افغانستان د پخوانيو روزل شويو او مجربو عسکري او پوليسي منصبدارانو په وسيله د ملي دفاع او داخلي امنيت وزارتونه جوړوي چې د پخوانيو کمونيستی منصبدارانو په شمول به ټول وسله وال ګروپونه وسله ورته سپاري او بيا به نوموړي وزارتونه په ټول هيواد کښې د يوه ډاډمن امنيت دټينګولو له پاره کار کوي.

د ډاډمن امنيت په راتللو سره به له يوې خوا د هيواد ټول هغه مهاجرين چې په ګاونډيو هيوادونو کښې په خپل هيواد کښې د ډاډمن امنيت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلو پهٔ انتظار شپې ورځې تیروي خپل هیواد ته پهٔ اطمینان او ډاډ راستانهٔ شي او حتی هغه زیات افغانان بهٔ چې پهٔ اروپا، امریکا او استرالیا کښې مهاجر دي او له مادي اړخه سنهٔ ژوند لري، د هیواد د خدمت پهٔ منظور بیرته هیواد ته راشي او یو ځل بیا بهٔ خوارهٔ وارهٔ افغانان راټول شي. له بلې خوا بهٔ د نړۍ هغه هیوادونه چې د افغانستان د بیا ابادولو پهٔ کار کښې یې د نقدي او جنسي مرستو وعدې کړې مطمئن شي او له خپلو ژمنو سره سم بهٔ هیواد ته مرستې راولیږي او دعبوري بې طرفه حکومت تر څارنې لاندې بهٔ زموږ د ګران وطن د بیا آبادولو کار پیل شي.

پهٔ دې ترتیب د ډاډمن امنیت پهٔ راتلو سره به له یوې خوا خلك آزاد تنفس وکړای شي او دخپلې رایې او فکر دڅرګندولو زمینه بهٔ ورته برابره شي، له بلې خوا بهٔ وسله والې ډلې د زور پر ځای له ملت سره د منطق له لارې مخامخ شي، له اولس سره بهٔ مفاهمه ولري او بیا بهٔ د ملي منافعو پهٔ رڼا کښې د راتلونکي سیاسي ژوند د پرمخ بیولو له پاره لاره هواروي او دوطن پهٔ بیا ودانۍ کښې بهٔ داسې برخه اخلي لکه د دښمن پهٔ ماتولو او شړلو کښې یې چې اخیستې وه.

همدا د ډاډمن امنیت ګام بهٔ ددې زمینه برابره کړي چې ملت یو ځل بیا سترګې وغړوي او د نړیوالو بشري حقوقو پهٔ رڼا کښې دخپل سیاسي برخلیك د ټاکلو له پاره اقدام وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم ګام

سراسري سرشميرنه

په افغانستان کښې به بې طرفه حکومت د ډاډمن امنيت تر ټينګيدو وروسته په هيواد کښې د سراسري سرشميرنې له پاره اقدام کوي او دا کار ځکه له ضروري ګامونو څخه دی چې:

لومړی: تر اوسه په افغانستان کښې يوه واقعي سرشميرنه نه ده شوې او څه احصائيې چې شته ټولې تقريبي، نسبي او اټکلي دي.

دوهم: د افغانستان د هر ارخيزې بيا رغونې په لړ کښې د هيواد د سياسي، اقتصادي، فرهنګي او اجتماعي اډانې بيا ودانول باوري احصائيو ته اړه لري او که داسې ونه شي نو دافغاني ټولنې د ټولو سيمو او نژادونو دعادلانه اومساوي پرمختګ زمينه به برابره نه کړای شو.

دريم: تر ټولو خطرناکه خبره داده چې د باوري احصائيو د نشتوالي له امله يو شمير کورنيو مخربينو او بيرونيو دښمنانو ته ددې زمينه برابره شوې ده چې زموږ د واحد، نه بيليدونکي او يو موټي تاريخي ملت د بيلا بيلو قومونو او د بيلا بيلو مذهبونو د پيروانو تر منځ درزونه واچوي او له دې لارې د افغانستان د بربادۍ او د سياسي موجوديت دله منځه وړلو له پاره کار وکړي، د نفوسو د تناسب د نماينده ګۍ په نامه يوه ډله او يا ديوه نژاد پيروان راولاړ شي او د سياسي سيادت د استحقاق دعوی وکړي، يا له ګډ وډۍ نه په استفادي سره نژادي او مذهبي ګروپونه دځان له پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پهٔ واك كښې دبرخې اخيستلو پهٔ غرض فيصدي وټاکي او دکلاشينکوف پهٔ زور يې تحقق وغواړي. پهٔ دې برخه كښې تر ټولو خطرناك هغه تشبثونه دي چې ځيني هغه هيوادونه يې کوي چې د افغانستان تاريخي دښمنان دي خو اوس د دوستۍ پهٔ جامه كښې موږ ته احصائيې خلق کوي او زموږ پهٔ هيواد او ملت كښې د داسې درزونو د رامنځ ته کولو پهٔ هڅه كښې دي چې زموږ د هيواد تاريخي موجوديت، ملي خپلواکي، ملي ګټې او ملي حيثيت متضرر کړي. زهٔ دداسې هيوادونو د دښمنانه هلوځلو د ښودلو له پاره يوه وړه نمونه يادول غواړم:

پهٔ همداسې يوهٔ هيواد كښې يو چاپ شوی علمي کتاب چې د نړۍ د هيوادونو معرفي پکښې ده، د افغانستان د اوسيدونکو احصائيه داسې ورکوي: د افغانستان خلك پهٔ ٪ ٦٠ پښتانه قومونه، پهٔ ٪ ٣٠ تاجيك، پهٔ ٪ ٥ اوزبك او پهٔ ٪ ٥ هزاره او نور دي، اوسيدونکي يې پهٔ عمده ډول مسلمان (اکثر سني) او لويې ژبې يې عبارت دي له پښتو، دري او اوزبکي څخه، ليکدوديې عربي دی. خو د همدې هيواد د سياست اداري چې بيا پهٔ افغانستان كښې د خپلو ناوړو غرضونو د پلي کولو پهٔ فکر كښې کيږي نو بيا پهٔ بل کتاب كښې د احصائيو پهٔ خلق کولو لاس پورې کوي او ليکي: د افغانستان اوسيدونکي پهٔ ٪ ٣٥ پښتانه، په ٪ ١٥ تاجك، پهٔ ٪ ٢٥ اهل تشيع او پاتې يې نور قومونه دي.

تاسې وګورئ چې تفاوت ده از کجا تا به کجاست؟ او ددې دښمنانو د غرض سترګې څومره ړندې دي او څنګه غواړي چې دداسې احصائيو پهٔ رامنځته کولو سره د افغانستان ملي وحدت ته زيان واړوي او دا ميړنی او پردی شکن ملت د نورو جګړو پهٔ اوروڼو كښې راښکيل کړي.

نو موږ بهٔ پهٔ دې حساسه مرحله كښې د نړيوالو معيارونو له مخې، د ملګرو ملتو پهٔ مرستو وکړای شو داسې سراسري سرشميرنه وکړو چې واقعي احصائيې لاس ته راشي او د هغې نتايج بهٔ له يوې خوا بدګوماني او شکونه له منځه يوسي او د بهرنيو دښمنانو دسيسې او وسوسې بهٔ شنډې کړي او له بلې خوا بهٔ د همدې احصائيو پهٔ ډاډ تر هر څهٔ وړاندې د خپل هيواد اجتماعي او سياسي اړا نه پهٔ يوه عادلانه سيستم جوړه کړو او ورسره به خپل اقتصادي او فرهنګي ټول پروګرامونه عيار کړو او د لوی خدای جل جلاله پهٔ مرسته بهٔ پهٔ افغانستان كښې يو داسې ملي اسلامي نظام ټينګ شي چې د واحد ملت د هيڅ قوم منسوبينو، د هيڅ مذهب پيروانو او د هيڅ سيمې اوسيدونکو ته بهٔ د هيڅ راز ګيلې ځای نهٔ پريږدي او پهٔ بشپړه ملي لورينه بهٔ د ټول ملت له پاره کار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ګام

نوی ملکي او اداري ويش

په افغانستان کښې به په نړيوال معيار او نړيواله مرسته د شوې سرشميرنې له مخې ټولې اتنيکي او نژادي، مذهبي او سيمه ييزې محاسبې او احصائيې تر لاسه شي او ددې احصائيو له مخې به هيواد داسې نوي اداري او ملکي ويش ته چمتو شي چې ددې ټولو احصائيو د نتايجو په نظر کښې نيولو سره به په هيواد کښې نوي ولايتونه او اولسوالۍ جوړې شي او ددې ويش له مخې به هر څوک، د هرې سيمې خلك، له هر قوم سره مربوط خلك، د هرې ژبې ويونکي خلك او د هر مذهب پيروان ددې جوګه شي چې په خپل ګډ او تاريخي هيواد کښې په عادلانه ډول خپل ټول فرهنګي، اقتصادي، سياسي او اجتماعي حقوق تر لاسه کړي او د دولت هره اداره به د همدې احصائيو په بنا هرې-هرې سيمې ته خپل پروګرامونه جوړوي او دخلکو له اړتياؤ او غوښتنو سره سم به يې عيار وي.

دلته دا هم د يادولو ده چې په افغانستان کښې د خپلواکۍ تر لاسه کيدلو وروسته د هيواد ملکي ويش په پنځو ولايتونو او څلورو اعلی حکومتونوولاړ ؤ، تر مرکز پرته نور ولايتونه په نايب الحکومکيو ياديدل، په ۱۲۹۹ هـ ش (۱۹۲۰ ع.) کال هيواد د کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان په نامه ولايتونه درلودل او اعلی حکومتونه په مشرقي، جنوبي، فراه او په ميمنه کښې وو. په ۱۳۰۹ هـ . ش. کال کښې د اورګون مستقل حکومت هم پرې ور زيات شو. په ۱۳۱۸-۱۳۱۹ کلونو کښې د هيواد په ملکي ويش کښې زياتې لاسوهنې وشوې او په ټولو ولايتونو کښې لوی-لوی حکومتونه جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د هیواد په ملکي ویش کښې ډیر لوی بدلون په ۱۳٤۳ هـ ش کال کښې راغی او ټول هیواد په لاندې ۲۸ ولایتونو وویشل شو:

۱- بلخ د (٦) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۲- بغلان د (٤) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۳- سمنگان د (۲) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
٤- کندوز د (٤) اولسوالیو او یوې علاقدارۍ په لرلو سره.
۵- هرات د (۱۰) اولسوالیو په لرلو سره.
٦- بادغیس د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۷- نیمروز د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۸- فراه د (٤) اولسوالیو او (۵) علاقداریو په لرلو سره.
۹- کندهار د (۸) اولسوالیو او (۵) علاقداریو په لرلو سره.
۱۰- زابل د (٤) اولسوالیو او (٦) علاقداریو په لرلو سره.
۱۱- کابل د (۷) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۱۲- لوگر د (۲) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱۳- وردګ د (۳) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱٤- پروان د (٦) اولسوالیو او (۷) علاقداریو په لرلو سره.
۱۵- کاپیسا د (۲) اولسوالیو او (۱۱) علاقداریو په لرلو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦- ننګرهار د (٦) اولسواليو او (١١) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٧- لغمان د (٢) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٨- کونړ د (٦) اولسواليو او (٦) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٩- بدخشان د (٥) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٠- جوزجان د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢١- هلمند د (٧) اولسواليو او (٧) علاقداريو په لرلو سره.
٢٢- غور د (٥) اولسواليو او (١) علاقدارى پهٔ لرلو سره.
٢٣- روزګان د (٦) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٤- باميان د (٣) اولسواليو او (٢) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٥- غزني د (٦) اولسواليو او (٨) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٦- پکتيا د (١٦) اولسواليو او (١٥) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٧- فارياب د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٨- تخار د (٦) اولسواليو او (٧)علاقداريو پهٔ لرلو سره.

خو کله چې همدا وخت پهٔ هيواد کښې د اولسي جرګې له پاره انتخابات وشول نو د انتخاباتو د قانون له مخې يوازې له هرې اولسوالۍ نه د يوهٔ نماينده د راټللو چانس ؤ او هغو ولايتونو چې ډيرې علاقدارۍ درلودې کهٔ څهٔ هم له اداري لحاظه خلکو ته سهولت ؤ خو له سياسي اړخه د علاقداريو اوسيدونکو د نماينده راليږلو حق نهٔ درلود او د زياتو علاقداريو درلودونکو ولايتونو ته زيات سياسي زيان واوښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په راوروسته کښې ځینې نور ولایتونه هم جوړ شول او ځینې علاقداری هم په اولسوالیو واوښتې خو له دې ټولو سره-سره عادلانه اداري او ملکي ویش منځ ته نهٔ دی راغلی.

دا ځل به د بې طرفه حکومت له خوا د. تر لاسه شویو احصائیو له مخې ولایتونه او خصوصاً اولسوالی په داسې ډول جوړیږي چې لومړنی زده کړې بې تکلیفه د هغې سیمې د خلکو په ژبه کښې شي، اخبار-راډیو-تلویزیون په باوري فیصدي د خلکو د اوسیدونکو له پاره ددوی په ژبو نشرات وکړي، انکشافي پلانونه د سیمې د خلکو له اړتیاؤ سره سم عیار شي او له سیاسي اړخه د هیواد ټول خلك په اولسی جرگه، مشرانو جرگه او لویه جرگه کښې نمایندگان ولري. له قضایي اړخه به قاضیان د سیمې د خلکو له مذهبي غوښتنو سره سمې پریکړې کوي او په دې توگه به دا نوی اداري او ملکي ویش د خلکو له راز-راز غوښتنو سره سم او عادلانه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم گام

د قوانینو تسوید

د داږمن امنیت تر ټینګولو، د سراسري سرشمیرنې تر ترسره کولو او د نوي ملکي اداري ویش ترکولو وروسته بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت بل ګام د «اساسي قانون» او د ضروري «فرعي قوانینو» د تیارولو پهٔ لور وي.

17 حکومت بهٔ د اساسي قانون د تسوید له پاره یوه داسې کمیټه ټاکي چې د نړیوالو حقوقو متخصصین، دا سلامي فقهې ماهرین او د افغاني ټولنې ټولنپوهان بهٔ پکښې راغونډوي، دوی بهٔ د هرې مادې پهٔ لیکلو کښې نړیوال قوانین، اسلامي اساسات اود افغانستان د ملت غوښتنې او شرایط پهٔ نظر کښې نیسي او له ګوندي، سمتي، نژادي او مذهبي تعصبونو نه د باندې بهٔ داساسي قانون د متن مسوده تیاروي او یو داسې قانون بهٔ جوړوي چې د تطبیق ساحه ولري او دافغانستان ملي او نړیوال حیثیت پکښې پهٔ ښه توګه ځلیدلی وي.

د اساسي قانون د تسوید تر څنګ ځینې ضروري فرعي قوانین هم باید د یوه هیأت له خوا تسوید شي، پهٔ دې قوانینو کښې د اوس له پاره ډیر مهم یې:

١- دا حزابو قانون،
٢- د انتخاباتو قانون او
٣- دمطبوعاتو قانون دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د احزابو قانون:

ددې قانون په باب دا هم د یادولو ده چې مور تر اوسه په افغانستان کښې د احزابو نافذ قانون نه درلود او له همدې امله په افغانستان کښې احزاب قانوني نه دي او همدا بې قانونه احزاب وو چې په تیرو اتلسو کلونو کښې یې افغانستان وران کړاو د قدرت د هوس او د مادي ګټو لپاره د افغانستان د ټولو ملي مصالحو خلاف دپردیو هیوادو غیرې ته ولویدل او ملي ګټې یې تر پښو لاندې کړې. که څه هم په هیواد کښې دا حزابو یو نا نافذ شوی قانون شته چې د شاهي دوران د دموکراسۍ په لسیزه کښې تسوید شوی ؤ خو نه هغه وخت او نه اوس زمور د سیاسی غوښتنو ځوابګوی ؤ. (ددې قانون د مسودې یو متن د لیکونکی په کتابتون کښې خوندي دی) همدا راز نجیب چې کوم د احزابو په نامه قانون راایستلی ؤ هغه نور ښکیلاکي اهداف درلودل او لکه څرنګه چې ددهٔ حکومت افغانانو ته قانونیت نه درلود همدا راز یې قانون هم رد او د ملي خپلواکۍ او ملي ګټو ضد ؤ. نو د احزابو د قانون نوې مسوده به داسې کسان کوي چې له حقوقي تخصص سره-سره په افغانستان کښې داحزابو په تاریخ او کړو وړو هم ښهٔ خبر وي او ژوره مطالعه پرې ولري.

۲- د انتخاباتو قانون:

دا قانون په افغانستان کښې لومړی ځل په ۱۳۰۷ کال کښې جوړ شوی ؤ خو د اماني حکومت د رنګیدلو له امله عملي نه شو او بیا د نادر-شاه په وخت کښې په لږ تغییر نافذ او په هیواد کښې اولسي جرګه جوړه شوه. د دموکراسۍ په لسیزه کښې دا قانون په نوي بڼه راووت او د هغې له مخې د اولسي جرګې له پاره څو دورې انتخابات وشول او بیا د کودتایي حکومتونو له امله د انتخاباتو قانون له منځه ولاړ او د نجیب د وخت فرمایشي انتخاباتو هیڅ قانوني حیثیت نه درلود. د انتخاباتو د نوي قانون متن به ددې ټولو سوابقو په نظر کښې نیولو او د نوې سراسري

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرشمیرنې پهٔ اساس رامنځ ته شوي نوي ملکي او اداري ویش له مخې ترتیبیږي او داسې یو قانون بهٔ وي چې د افغانستان ټول ملت ته د برخې اخیستلو حق پکښې حاصل وي.

۳- د مطبوعاتو قانون:

موږ پهٔ خپل هیواد کښې د مطبوعاتو قوانین له ۱۳۰۳ کال راوروسته لرو چې وخت پهٔ وخت بدلونونه پکښې شوي خو پهٔ تیرو پنځلسو کلونو کښې پهٔ هیواد کښې د ننه مطبوعات د ملي پالیسۍ پر ځای د روسي پالیسۍ تابع وو او دکودتایي واکمنو د ظالمانه رژیم د بقا سندرې یې ویلې او له هیواد نه بهر مطبوعات دومره خوارهٔ وارهٔ وو چې د انارشیزم یوه ډیره ښه نمونه یې بللای شو، ځینې د رهبرانو پهٔ خدمت کښې وو او ددوی هره وینایې د کاڼي کرښه بلله او ځینې نور بیا فردي، شخصي او د هغه او دغه د منافعو له پاره وو او حتی نشراتو پهٔ ډیر جرأت د ملي کرکې د رامنځ ته کولو له پاره پهٔ خلاص مټ کار وکړ چې اغیز یې موږ د هیواد پهٔ تیرو درې نیم کلنو جګړو کښې ولید نو پهٔ دې ملحوظ به د مطبوعاتو قانون هم د انساني، اسلامي، اخلاقي او ملي ارزښتونو پهٔ نظر کښې نیولو سره تسوید او جوړیږي.

ددې قوانینو پهٔ تسوید سره بهٔ بې طرفه حکومت پهٔ هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو پهٔ لور یو بل مهم ګام اخلي او پهٔ افغانستان کښې بهٔ د وحشت او بربریت پر ځای د قانونیت له پاره لاره هواروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم گام

لویه جرګه

بې طرفه حکومت بهٔ د داړمن امنیت پهٔ رامنځ ته کولو سره پهٔ هیواد کښې د سیاسي تنفس زمینه برابره کړي، د سراسري سر شمیرنې پهٔ وسیله بهٔ پهٔ هیواد کښې دقیقې احصائیې تر لاسه کړي، د نوي ملکي اداري ویش پهٔ وسیله بهٔ انتخابي حوزې تثبیت کړي او دقوانینو د تسوید سره بهٔ د قانوني چلند مرحلو ته ورسیږي.

اساسي قانون بهٔ تر تسوید وروسته د اولس نماینده ګان تصویبوي او د اولس د با صلاحیته نماینده ګانو د ټاکلو او راغونډولو یوازینۍ لاره لویه جرګه ده، لویه جرګه نهٔ یوازې دا چې زموږیوه ملي عنعنه ده بلکه زموږ داولس د زرګونو کلونو د سیاسي تجربې نتیجه ده او همدا یوازینۍ تاریخي مقام دی چې د اولس برخلیک ټاکي او د اولس د سیاسي ژوندانهٔ اړانه برابروي.

لویه جرګه له درې-درې نیم زره کلونو را پهٔ دې خوا زموږ پهٔ هیواد کښې یوه یوازینۍ سیاسي مؤسسه ده چې د افغانستان ملت ته ورپیښې ستونځې، پرابلمونه او بن بستونه یې وخت پهٔ وخت له منځه وړي او دملت تر منځ یې د «ملي مصلحت» زمینه رامنځ ته کړې ده.

پهٔ اوسني افغانستان کښې میشتو پخوانیو آریائیانو د خپلو شخړو د حل او دخپلو ټولنیزو چارو د سمون له پاره دوې جرګې درلودې، یوې جرګې چې لویه جرګه وه د ټول ملت پهٔ سطحه کار کاوهٔ اوبلې جرګې محلي ستونځې هوارولې، همدا عنعنه زموږ پهٔ تاریخ کښې موږ ته پهٔ میراث راپاتې شوه، پهٔ اتلسمه میلادي پیړۍ کښې میرویس نیکهٔ او احمد شاه بابا پر هیواد باندې د پردو د تیریو سیوری د همدې لویو جرګو د لمر پهٔ رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښنې له هیواده لرې کړ او زموږ په آزادۍمین ملت خپلواکي یې تأمین او تضمین کړه.

په شلمه پیړۍ کښنې د دوو تباه کوونکو لویو جګړو له لنبونه زموږ هیواد د همدې لویو جرګو په تدبیر او پریکړه وژغورل شو او په هیواد کښنې له ۱۹۲۳ کال را په دیخوا داساسي قانون خښتنه او بیایې دوام د همدې لویو جرګو د پریکړو محصول ؤ.

په هر صورت لویې جرګې په عملي توګه ثابته کړې چې زموږ د ټولنې دا ویاړمنه او اغیزمنه سیاسي مؤسسه زموږ د ملت په سیاسي ژوند کښنې لوی لاس لرې او هر وخت ملت د تباهۍاو بربادۍ له کندې څخه رااېستلای شي.

کمونستان چې په ۱۳۵۷ کال کښنې د افغانستان پر سیاسی قدرت مسلط شول نو د روس دسیاسي ملاتړ په ډاډ یې ټولو ملي ارزښتونو ته لته ورکړه او د لویې جرګې او اولسي جرګې پر ځای یې د روسانو په تقلید پلار وطنې او مور وطنې جبهې جوړې کړې خو کله چې دافغانستان مؤمن او قهرمان ملت د خپل هودمن پاڅون په وسیله کمونستي رژیم ته ژور او و ژونکي ټکانونه ورکړل نو له ډیره مجبوریته یې د قلابي او جعلي لویو جرګو په جوړولو لاس پورې کړ خو وخت تر وخت تیر ؤ او د ملت د قهر په څپو کښنې لاهو شول.

اوس هم چې د اسلامي حکومت په نامهٔ له څلورو کلونو راهیسې کومه اداره جوړه شوې د ځان د اسلامي ثابتولو له پاره په درنو-درنو حلقي الفاظو پسې ګرځي او په دې ډله کښنې یې دلویې جرګې پر ځای هم د «اهل حل و عقد» نوم غوره کړ او خپل بریخي یې پکښنې راټول کړل خو عملي نهٔ شوه او د یوې قانوني اداري د جوړیدو نتیجه پرې مرتبه نهٔ شوه نو له دې کبله به مؤقت حکومت مکلف وي چې د اساسي قانون د منلو له پاره لویه جرګه راوغواړي او ددې جرګې په ترکیب کښنې بهٔ د اهل حل و عقد پر خلاف پر دیني علماوو سربیره، قومي مشران، روشنفکران او هغه غازیان چې روس او د هغه مزدورانو ته یې ماته ورکړې هم برخه ولري او دا ټول بهٔ په ګډه د خپلو تجربو په رڼا کښنې دخپل ملت برخلیك ټاکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم گام

د قوانینو انفاذ

لویه جرگه به د نوي اساسي قانون په تصویبولو سره هیواد یو ځل بیا د قانون عادلانه غیرېږ ته واچوي چې د دولت مشر به دا قانون توشیح کوي، د عدل او قانون اداري به یې تعقیبوي، دولتي اداري به یې تعمیلوی او دځنگل روان قانون به پای ته رسیږي.

د اساسي قانون له نفاذ سره سم به د احزابو، انتخاباتو، مطبوعاتو او ځینې نور مهم قوانین د دولت د تقنیني فرامینو له مخې چلند ته لویږي او د افغاني ټولنې د ژوند ټولې ساحې به قانوني مسیر مومي.

د قوانینو انفاذ او حمایت به افغانانو ته موقع ورکړي چې په خپله خوښه د خپل هیواد له شرایطو سره سم په هیواد کښې د لومړي ځل لپاره قانوني احزاب تشکیل کړي او د ټوپکونو او توپونو تر ایسنودلو وروسته په منطق او د خدمت په پروگرامونو سنبال ملت ته ور وړاندې شي او دانتخاباتو له پاره کمپاین پیل کړي.

همدا راز به د مطبوعاتو قانون د هیواد لیکوالانو، روشنفکرانو او پوهانو ته ددې موقع مساعده کړي چې د خپلو ملي گټو په نظر کښې نیولو سره قلم پورته اود کاغذ مخ ته ځه وسپاري اود وروستیو اوولسوکلونو مطبوعاتي انارشي او د مطبوعاتو له لارې دپردو بادارانو خدمت جبیره کړي.

د قوانینو په انفاذ سره به د زور له لارې د واکمنۍ دعوې پای ته ورسیږي، زور گویي او د وسلو په زور پر خلکو ځان تپل به نور په ټولنه کښې مردود او مطرود شي.

د قوانینو انفاذ به دولت ته د مشروع قدرت او اتوریتې د تعمیل زمینه مساعده کړي او د قوانینو انفاذ به ملت ته حق ورکړي چې د خپل ځان، دخپلو شتو، خپل حیثیت او بالاخره خپلو ملي حقوقو، شتمنیو او حیثیت د ساتلو له پاره مراجع وپیژني او له هغوی نه خپل حق او غوښتنې تر لاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم گام

عمومي انتخابات

د افغانستان د عبوري او مؤقت حکومت یو ډیر مهم کار به تر ټولو قانوني لارو هوارولو وروسته په ټول هیواد کښې د بې وېره، آزادانه، عادلانه او واقعي انتخاباتو ترسره کول وي.

د انتخاباتو د عادلانه قانون له مخې به هغه ټول افغانان چې قانوني سن یې پوره کړی وي په انتخاباتو کښې برخه اخلي، ښځي او نارینه به دواړه د خپل برخلیک په ټاکلو کښې مساوي ونډه لري، د نفوسو تناسب به د یوې حوزې د وکالت ونډه جوړوي، د احزابو پر ځای به اشخاص چې ګوندي او هم آزاد شخصیتونه به وي کاندیدیږي. د عقیدې، ژبې، سیمې او نژاد اختلاف به د رایې په برخه کښې هیڅ اغیز نه لری او لکه د راغلي تعامل غوندې به یوازې جنایتکاران او له مدني حقوقو نه محروم شوي کسان حق نه لري چې په انتخاباتو کښې د کاندیدونکي په حیث برخه واخلي اوملي امانت تر لاسه کړي.

د انتخاباتو څارنه به په بیروني سطحه د ملګرو ملتو او داسلامي هیوادو د کنفرانس د هیأتونو له خوا کیږي، د انتخاباتو چارې به د پوهنې او قضا منسوبین پرمخ بیایي او امنیتي چارې به یې د دفاع او داخلې وزارتونو هیأتونه چې پخوا به په ملي سطح جوړ شوي وي، ترسره کوي.

انتخابات به سري، آزاد او بې له جبر او اکراه تر سره کیږي او وسله وال ځواکونه به حق نه لري چې د انتخاباتو په ساحه کښې وګرځي او یا څوک تهدید او تخویف کړي.

د داسې بې وېره او عادلانه انتخاباتو له لارې به د اولس نمایندګان چاڼ او په ګران هیواد افغانستان کښې به د یوه قانوني او عادلانه حکومت د جوړولو منزل را لنډ شي.

٢٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه

منتخب حکومت

پهٔ افغانستان کښې بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت راتلل پهٔ لومړي قدم کښې د بې امنۍ د مخ نیولو او د بې طرفه لښکر او پولیسو پهٔ رامنځ ته کولو سره دادمن امنیت ټینګ کړي او بیا بهٔ ګام پهٔ ګام د سراسري سرشمیرنې، نوي ملکي اداري ویش، د قوانینو جوړولو، لویې جرګې رابللو، دقوانینو د انفاذ او بیا د عمومي انتخاباتو د کولو له لارې د یوهٔ منتخب حکومت جوړېدلو ته لاره هواره کړي او پهٔ دې وسیله بهٔ افغانستان وکړای شي چې د یوهٔ قانوني او مشروع حکومت څښتن شي.

منتخب حکومت بهٔ د عمومي پارلماني انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې د بریالي ګوند له خوا جوړېږي او اپوزیشن بهٔ د قانون پهٔ چوکاټ کښې منطقي مخالفت ورسره کوي. د اقتدار لیونۍ جګړه بهٔ پای ته رسیږي او د وسله والي مسابقې او برتري غوښتلو هڅې بهٔ د تل له پاره ختمیږي. پهٔ پارلماني شخړو کښې بهٔ د اولس لپاره د جګړو خطر نهٔ وي او حکومت او اپوزیشن بهٔ پهٔ ګډه هڅه کوي چې د اولس د هوسایۍ او سوکالۍ له پاره ګامونه واخلي او پروګرامونه جوړ کړي.

پهٔ افغانستان کښې بهٔ دمنتخب حکومت پهٔ رامنځ ته کېدو سره د افغانستان اساسي قانون او نور فرعي قوانین د دولت او حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلاحبتېنه، وظايف، د کار طرز او د انتخاب ډول ټاکي او د ټولو شخړو د حل لارې به دقانونی بهير له لارې تر سره کيږي.

په دې ترتيب که په افغانستان کښې د قانوني اداري د جوړولو په لور پورتني ګامونه وانه خيستل شي نو په هيواد کښې به له بلې هرې لارې څخه د يوه قانوني، ملي او دخلکو د نماينده حکومت د جوړيدو هڅې بې نتيجې وي او د اقتدار ناولې او خونړۍ جګړې به دوامدارې شي او هغه فاتح ملت به چې د شوروي غوندې نړيوال طاقت يې رانسکور کړی په دې بې سره اور کښې پوخ او مضمحل شي.

په دې حساسه مرحله کښې ټول افغانان د نړۍ په هر ګوټ کښې چې اوسيږي، مکلفيت لري چې دخپل هيواد د نجات له پاره لاسونه سره يو کړي، واحد اقدام وکړي، د نړيوالو ټولنو مرسته وغواړي او په خپل ګران هيواد کښې د يوې قانوني اداري د ټينګولو لپاره ګډه هڅه وکړي او په هيواد کښې د يوه قانوني او منتخب حکومت د رامنځ ته کولو له پاره لاره هواره کړي.

و ما علينا الا البلاغ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲

د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت

دافغانستان د بشر د حقوقو د اعلامیې طرح ما په ۱۳۷٤ / ۱۹۹۵ کال په افغانستان کښې د بشر د حقوقو سمینار له پاره چې د CCA—
له خوا جوړ شوی ؤ لیکلې وه چې د سمینار ګډون کوونکو په یوه خوله تأیید او د سمینار له خوا تصویب کړه، دا دې دا طرح د نورو افغانانو مخې
ته هم ږدم او هم ددې له پاره چې په افغانستان کښې د بشر د حقوقو تاریخي څېره روښانه شوې وي د بشر د حقوقو د تثبیت او تأمین منابع مې۔
هم د مقدمې او مدخل په توګه په لنډ ډول ورسره څېړلې دي او له دې طرحې سره یې وړاندې کوم!

په مینه

ح - رفیع

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتثبیت او تأمین منابع

او

«دافغانستان دبشر دحقوقو غوښتنلیک»

په افغانستان کښې دبشر دطبیعي، مدني او سیاسي حقوقو سیر دتاریخ ډیرو لیرې پوړیو ته رسیږي او دهغو بشري حقوقو بیلابیلې برخې چې نن په نړۍ کښې داساسي حقوقو په توګه مطرح دي وخت په وخت په نظر کښې وې او دتاریخ په مسیر کښې یې دتثبیت او تأمین نخښې راپاتې دي.

په عمومي توګه دافغانستان په تاریخي ژوند کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین منابع په څلورو برخو کښې مطالعه کولای شو:

۱- افغاني عنعنه.

۲- اسلامي احکام.

۳- اساسي قوانین.

۴- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه.

چې لاندې په لنډیز پرې غږیږو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- افغاني عنعنه:

هغه څه چې موږ نن افغاني عنعنه ورته ویلای شو اساساً دآریانا په لرغوني تاریخي غیره کښې بنیادګزاري شوې او دتاریخ له ډیرو لیرې پوړیو نه یې زموږ په هیواد کښې دبشري حقوقو او ټولنیز ژوند اساسات ټاکلي دي او موږ دا عنعنه په دوو تاریخي او کلتوري برخو کښې مطالعه کولای شو:

الف) تاریخي بنه:

دافغاني عنعنې په تاریخي برخه کښې دبشر دحقوقو مطالعه ددرې څلور زرو کلونو شا او خوا زمانې نه راپیلولای شو، دآریانا ویدي دوره تر تاریخ وړاندې او تاریخي دورې تر منځ یوه بله دوره ده چې مؤرخین نیمه تاریخي دوره ورته وایي (۱) په همدې وخت کښې دټولنې پوهان او هوښیاران دوید نامعلوم سرودونه راپیلوي او تر هر څه وړاندې همدا سرودونه دي چې خلك پوهې او زده کړې ته رابولي او دټولنې داوسیدونکو تر منځ دټولنیزو آدابو او حقوقو دمراعات لارښوونې کوي چې وروسته معلوم سرودونه هم همدا لاره پالي او دبشري حقوقو پولې او حدود ټاکي (۲).

په لرغوني آریایي ټولنه کښې دمشرتابه حق دلیاقت او کفایت له مخې تثبیتیده، دې حق طبیعي مراحل درلودل او په همهغه کوچیانۍ دوره کښې چې لاښاري ژوند نه ؤ پیل شوی دمشرتابه مراتب ټاکلی وو له کورنۍ پیلیدل او دټولنې تر واحد تشکل پورې رسیدل،دټولنې دتشکل لومړۍ کړۍ کورنۍ وه، پلاردخوراك دتهیه کولو او مور دهغه دمساوي او عادلانه رسولو مسؤوله وه، دې تشکل ته «کولا» (کهول) ویل کیدل، وروسته تشکل «ګوترا»نومیده، په دې کښې به دقبیلي هغه کورونه رایو ځای وو چې ګډ «آغیل» (شپول) به یې درلود او څاروي به یې په ګډه پکښې درول، د«ګوترا» مشر به دټولو په خوښه ټاکل کیده، وروسته «ګوشتي» وه او هغه ګڼ ګوتراګان به پکښې راغونډ وو چې ګډه ورشو او څړ ځای یې درلود، دې به هم یو انتخابي مشر درلود، دګوشتیو له مجموعې نه بیا «ګرامه» جوړیده او ددې به هم یو انتخابي مشر ؤ چې موږ یې نن دیوې اولسوالۍ،انډول بللای شو او دا به دڅو څړ ځایونو دمجموعې نه جوړه شوې وه.دا دومره پوخ تشکل ؤ چې تر اوسه دګرام کلمه زموږ دهیواد په ډیرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکانيې نومونو کښې شته لکه بګرام چې اوس هم يوه اولسوالۍ ده او داسې نور، ورپسې د«ويسه» يا «ديسه» تشکيل ؤ چې دځو ګرامو خلك به پکښې راټول وو چې له اوسني ولايت سره يې ورته بللای شو. «ديس» (٣) يا «ويس» به هم يوانتخابي مشر درلوده ددې تشکل دهرم په سر کښې د«جانا» په نامهٔ وروستنی تشکل ؤ چې ديوې ورې پاچهي حيثيت يې درلود او مشر ته به يې چې خلکو ټاکلی ؤ راجان وايه، (٤) دا دآريانا دمالدارۍ او کوچياني دورې تشکيلات وو چې له همدې تشکل سره به يې دژمي او اوړي ليږديدنې درلودې چې بيّا وروسته دښارونو او ثابتو مرکزونو په جوړيدلو سره دمشرتابهٔ ساحه نوره هم پراخه شوه او دانتخاب حق تر يوهٔ حده پکښې وساتل شو.

په سياسي حق کښې دخلکو دبنه ګډون او تمثيل په خاطر دوی دوې عنعنوي جرګې هم درلودې چې يوه «سبها» او بله «سميتی» نوميدهٔ، سبها به دکلي او سيمې ورې پيښې فيصله کولې او ځانګړې ټاکلې خونه يې درلوده، په دې جرګه کښې به ښځو هم برخه اخيسته او تردې بره د«سميتی» په نامه دلويانو جرګه وه چې مشران به پکښې راغونډيدل، دهيواد په سطحه پيښې به يې پکښې فيصله کولې او پاچا به هم پکښې ټاکل کيدهٔ (٥).

په آريايي ټولنه کښې له دې کبله چې داولادونو درلودلو زيات ارزښت درلود اوديرغلګرو مقابلې ته دځوانانو ضرورت ؤ نوهلك او جينی تر پنځلس کلنی وروسته مکلف وو چې ودونه وکړي، هلکانو او نجونو به معمولا د«سامانه» په ميله کښې سره خوښول، په وادهٔ کښې لومړی شرط دهلك او جينی خوښه وه ورپسې به دکورني رضايت هم ورسره ؤ چې دخاصو دودونو په ترڅ کښې ودونه ترسره شي. (٦)

طبقي په حاد شکل په ټولنه کښې مطرح نهٔ وې، دمسلك په لحاظ کهٔ طبقات وو هم ګډ کار يې کاوهٔ (٧) دغلامۍ دوره په هغه شکل چې په اروپا کښې وه او غلامان به له ځمکې سره خرڅيدل دلته مطرح نهٔ وه.

ريشيانو چې دټولنې پوهه طبقه وه خاص درناوی درلود او ځوانانو زده کړې ته کهٔ څهٔ هم شفاهي وه ارزښت ورکاوهٔ او دريشيانو ويناوې يې چې انساني درسونه يې درلودل په مينه اوريدلې. (٨)

په اوستايي دوره کښې چې بلخ دلوړو بيرغونو دښار په توګه ديوې ځواکمنې واکمنۍ مرکز ؤ او زردشت د«ښه مننه، ښه وينه او ښه کړنه» تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې ګونو اصولو لاندې د «اهورا مزدا» په لمانځنه ولاړ دتوحید دین رامنځ ته کړ دخپلو تعلیماتو په رڼا کښې یې بشري حقوق نور هم روښانه کړل او خلک یې دیوې صالحې او سالمې ټولنې جوړولو او ساتلو ته راوبلل (۹) تر هغې را وروسته نورو ادیانو، عقایدو او مسالکو هم په خپل، خپل وار ددې هیواد ټولنې ته خپل اصول او لارښوونې وړاندې کړل چې دبشري حقوقو دګڼو اړخونو دتأمین او تضمین شرایط پکښې نغښتي وو.

ب- کلتوري بنه:

په افغانستان کښې دټولنې دتنظیم او دبشري حقوقو دتثبیت او تأمین دې تاریخي عنعنې داسې کلتوري بنه هم خپله کړه چې لا تر اوسه هم په یو شمیر افغاني قبایلو کښې په شدت او حدت موجوده او تردې حده حاکمه ده چې حتی دتاریخ په اوږدو کښې زمونږ حکومتونه اړ شوي چې همدې کلتوري عنعنې ته مراجعه وکړي او خپل پرابلمونه او ورپیښ مشکلات پرې حل کړي،له دې ډلې نه یوه هم لویه جرګه ده چې لا اوس هم دمشکلاتو دحل یوه ښه لاره بلله کیږي (۱۰).

دافغاني عنعنې کلتوري بڼه ځکه دوامداره پاتې شوې چې له یوې خوا زمونږ ټولنه لا تر اوسه هم قبایلي ټولنه ده او حکومتونو په تمامه معنی تسلط نه پرې درلود نو ځکه دوی دخپل ټولنیز ژوند دتنظیم له پاره دا عنعنه ژوندۍ ساتلې ده او له بلې خوا دې عنعنې کودونه دعملي تجربو له مخې تثبیت شوي او سره له دې چې شفاهي دي او دلیکلي قانون بڼه نه لري ځو تطبیقي او عملي اړخ یې ډیر پیاوړی او اوسپنیز جزایي نظام یې تر شا ولاړ دی، ددې عنعنې له مخې ټاکل شوې جزاګانی قاطعې، نه بدلیدونکې او درشوت او واسطې له اغیزنه وتلې دي. په افغاني عنعنه کښې دانسان ژوند دومره مهم دی چې جرګه حتی دقتل په بدل کښې هم دقتل پریکړه نه کوي بلکه په قاتل او مجرم داسې ملاماتوونکی اقتصادي بار ږدي چې په دې نسبتاً فقیره ټولنه کښې بل څوک ددې بار له ډاره ورته جرم ته زړه نه شي ښه کولای او هم دا عنعنه دښمني دخپښیو په کولو سره له منځه وړي او په ټولنه کښې یوه نوې روحیه رامنځ ته کوي (۱۱).

په دې توګه افغاني عنعنه هم له تاریخي او هم له کلتوري اړخه ددې ټولنې دافرادو دحقوقو په ټاکنه او ساتنه کښې یوه اغیزمنه او عملي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه او خصوصاً دجرګې او مسلات، جمهوري لاره په ښه توګه پکښې ښکاره او څرګنده وه.

۲- اسلامي احکام:

دافغانستان په خراساني دوره کښې دې هیواد ته داسلام دمقدس دین په راتللو او دخلکو له خوا ددې سپېڅلي دین په منلو سره دټولنې دحقوقي نظام دټینګښت له پاره اسلامي احکام ددوهمې منبع په توګه دخلکو دحقوقو دتأمین له پاره رامنځ ته شول.

داسلام مقدس دین چې یو بشپړ دین دی او دانساني ټولنې دنیوي او اخروي چارې، عبادات او معاملات ټول یې تر پوشش لاندې دي، په قرآنی آیاتو، نبوي احادیثو او فقهي متونو کښې دټولنې داوسیدونکو ټول حقوق ټاکلي او د: «آیت، حدیث، اجماع او قیاس» دڅلور ګونو سندونو له مخې دهغې چوکاټ بندي کیږي او زموږ په ټولنه کښې چې حکومتونو معمولاً شرعي محاکم پرانیستي وو اصولاً دتطبیق وړ وو چې دا حقوق پخوا نیو پاچایانو قسماً دفتاوو په بڼه تنظیمول.

په اسلام کښې دژوند کولو حق دیوانسان داسې مسلم حق دی چې هیچا ته اجازه نشته چې هغه ترې واخلي، دمطلق انسان دوژلو په باب قرآن فرمایي:

«من قتل نفساً بغیر نفس او فسادٍ فی الارضِ فکانما قتل الناس جمیعاً و من احیاها فکانما احیا الناس جمیعاً» (۱۲).

ژباړه:

«که څوک یو نفس بې له نفسه (بې بدله) او یا په ځمکه کښې تر فساد کولو پرته، ووژني نو ګواکي ټول خلك یې وژلي دي او چاچې دغه (یو نفس) ژوندی کړ (دژوند ددوام سبب یې شو) نولکه ټول خلك یې چې ژوندي کړي وي.»

او دمسلمان دقتل په برخه کښې حکم کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«ومن يقتل مؤمنا متعمداً فجزائه جهنم خالداً فيها» (۱۳).

ژباړه :

«څوك چې يو مؤمن قصداً ووژني جزا يې جهنم ده چې تل به پكښې وي.»

اسلام تبعيضونه غندي او انسان له يوه اصله او نسله بولي، قرآن حكيم فرمايي:

«يا ايهاالناس اتقوا ربكم الذى خلقكم من نفس واحدةٍ و خلق منها زوجها و بث منهما رجالاً كثيراً و نساءً» (۱٤).

ژباړه:

«اى خلكو! (تل) له خپل خدايه وويريږئ هغه چې تاسې يې له يوه نفسه (آدم عليه السلام) څخه پيدا كړئ او له هغه څخه يې د دهٔ جوړه (بي-بي حواء) پيدا كړه او له دوى دواړو نه يې ډير سړي او ښځې خوارهٔ كړل».

او په بل مبارك آيت كښې دانسانانو په قومونو او قبيلو كښې ويشل يوازې ددوى دسره پيژندل كيدلو له پاره بولي او بس:

«يا ايهاالناس انا خلقنكم من ذكرو انثى و جعلناكم شعوباً و قبايل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقيكم» (۱۵)

ژباړه:

«اى خلكو! تاسو ما پيدا كړي ياست له يوهٔ سړي او يوې ښځې څخه او ګرځولي مې يئ څانګې او قبيلې چې سره وپيژندل شئ، په تحقيق ستاسو ډير ښهٔ ستاسو متقي او نيكوكار دى».

او همدا راز په يوهٔ بل مبارك آيت كښې دخلكو دژبو او رنګونو اختلاف دخداى نخښې ګڼي:

«و من آياته خلق السموت والارض و اختلاف السنتكم و الوانكم» (۱٦).

ژباړه:

«دلوى خداى له نخښو څخه داسمانونو او ځمكې جوړښت او ستاسو دژبو او رنګونو توپير دى».

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پهٔ ټولو کښې يوازې هغو چاته تفوق او برتري حاصله ده چې ښه کارونه کوي او دټولنی له پاره ګټور وی.
او بالاخره د «**ولقد كرمنا بنى آدم**» (۱۷) پهٔ مبارك آيت سره انسان ته لوی خدای برتري، ښه والی، کرامت او خاص ارزښت ورکړی دی.
اسلام ټول انسانان ديوهٔ پلار او مور اولاده او سره مساوي ګڼي:
«**خلقكم من نفس واحدة**» (۱۸) نارينه او ښځه يو دبل لباس بولي: «**هن لباس لكم و انتم لباس لهن**» (۱۹) او ټولو نارينه ؤ او ښځو ته دښو کارونو او نيکو عملونو دکولو توصيه کوی.
لوی خدای دمعلم اول پهٔ توګه آدم عليه السلام ته ټول نومونه ورښيي: «**وعلم آدم الاسماء كلها**» (۲۰)، خپل رسولان دخلکو لارښوونې ته راليږي: «**هوالذى ارسل رسوله بالهدى و دين الحق**» (۲۱) پهٔ «قلم» سوګند خوري: «**ن. والقلم و ما يسطرون**» (۲۲) او انسان ته په قلم علم ورښيي: «**اقرأ و ربك الاكرم الذى علم بالقم**» (۲۳) او بالاخره داسلام لوی پيغمبر دعلم زده کړه د هر مسلمان نارينه او ښځې فريضه ګڼي: «**طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة**» (۲٤) او دعلم دزده کړې له پاره ليرې ملکونو ته دسفر توصيه ورته کوي. ۳۵
اسلام چا ته اجازه نهٔ ورکوي چې دچا کور ته بې اجازې ننوزي او يا دچا دکور پهٔ حريم تيری وکړي: «**فان لم تجدوا فيها احداً فلا تدخلوا حتى يؤذن لكم**» (۲۵).
همدا راز اسلام دبيان آزادی ته او دحقايقو معلومولو ته زيات ارزښت ورکوي او دافواهاتو په ګردونو کښې دحقايقو دلټولو توصيه کوي:
«**يا ايهاالذين آمنوا ان جائكم فاسق بنبإٍ فتبينوا ان تصيبوا قوماً بجهالة فتصبحوا على ما فعلتم ندمين**» (۲٦) او دجابر حاکم په وړاندې حق ويل جهاد بولي: «**سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم، اى الجهاد افضل؟ قال: كلمة الحق عند سلطان جائر**» (۲۷) اسلام شوری او مشوری ته پهٔ خاص اهميت قايل دی: «**وامرهم شورى بينهم**» (۲۸) «**وشاورهم فى الامر**» (۲۹)، پيغمبران يې دخلکو له منځه را ايستلي: «**كما ارسلنا فيكم رسولاً منكم يتلوا عليكم آياتنا**» (۳۰)، «**و ما ارسلنا من رسول الابلسان**

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومه ليبين لهم» (۳۱) او اولی الامر دخلکو له منځه راوتلي بولي او د «منکم» په تعبير څرګندوي چې د خلکو له منځه او دخلکو دخوښې دي وي: **«اطيعو الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم»** (۳۲).

داسلام سپيڅلی دين ښه او بده لار انسان ته ښيی او ددين په منلو کښې زور نه کوي: **«لا اکراه فی الدين قدتبين الرشد من الغی»** (۳۳) دمسافرت او اقامت آزادي ده: **«الم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فيها»** (۳٤) او هغه ټول بشري حقوق چی نن مطرح دی اسلام په خپلو احکامو کښې ځای کړي دي.

۳- دافغانستان اساسي قوانين:

په روانه پيړۍ کښې چې دبشر حقوقو جهاني ښه غوره کړه او دخلکو مبارزو په نړۍ کښې ملي حکومتونه رامنځ ته کړل او استبدادی حکومتونه په مشروطه او جمهوري واوښتل او دټولنې دتنظيم له پاره اساسي قوانين جوړ او نافذ شول، افغانستان هم له دې بهير نه ليری پاتې نه شو او په ۱۹۱۹ کال کښې يې دخپلواکۍ تر ترلاسه کولو وروسته په قانون ولاړ مشروطه حکومت وموند او دې حکومت دلومړی ځل له پاره په ۱۹۲۳ کال کښې اساسی نظامنامه جوړه او نافذه کړه او په هغې کښې يې دافغانستان داتباعو عمومي حقوق له اتمې تر ۲٤ مې مادې پورې په ګوته کړل او دخلکو دالاندې حقوق يې پکښې تعيين او تثبيت کړل: ۳٦

- دافغانستان ټول اوسيدونکي بې له مذهبي او طبقاتي تبعيضه دافغانستان اتباع ګڼل کيږي.
- دهيواد ټول خلك فردي آزادي لري او دنورو پر فردي آزاديو تيری نه شي کولای.
- فردي حريت له هر ډول تيري نه خوندي دی، هيڅوك دمحکمې او قانون له حکمه پرته بندي کيدای او تر جزا لاندې راتلای نه شي، غلامي لغوه ده هيڅوك نه شي کولای بل کس دغلام او مريي په توګه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دافغانستان دولت او اتباع حق لري چې ورځپاڼې او خپروني وکړي خو خارجي نشرات ددولت له خوا کنټروليږي.
- دافغانستان اوسيدنکي دتجارتي، صناعتي او زراعتي شرکتونو دجوړولو حق لري.
- دافغانستان ټول خلك پهٔ فردي او ډله ايزه توګه ددولت ټولو مقاماتو ته دخپل حق دغوښتلو له پاره مراجعه کولای شي.
- دافغانستان ټول خلك دوړيا زده کړې حق لري، ښوونځي ددولت له خوا اداره کيږي، غير مسلم اقليتونه پهٔ خپلو ديني زده کړو کښې آزاد او لومړنۍ زده کړې اجباري دي.
- دافغانستان ټول اوسيدونکي ددولتي قوانينو او شريعت پهٔ وړاندې مساوي حقوق لري.
- دافغانستان ټول اتباع دخپل استعداد او ددولت له اړتيا سره سم پهٔ ملکي ادارو کښې دکار کولو حق لري.
- پهٔ افغانستان کښې دټولو خلکو نغدي او جنسي شتمنۍ خوندي دي، دولت پهٔ زور دچا ملکيت نهٔ شي غصبولی.
- دافغانستان دټولو اوسيدونکو استوګنځي داحترام وړ دي، هيڅ دولتي او غير دولتي افراد دقانون تر حکم پرته دچا کورته بې اجازې نهٔ شي ورننوتلای.

۳۷

- پهٔ عدلي محکمو کښې ټولې پيسې او دعواګانې دشريعت او قوانينو له مخې فيصله کيږي.
- دچا دمال مصادره کول او پر هغه اجباري کار کول بيخي منع دي.
- دهر ډول شکنجو ورکول منع دي (۳۵).

د ۱۹۳۰ کال اساسي قانون هم دالفاظو او کله هم دمفاهيمو پهٔ تغيير دافغانستان خلکو ته پورتني حقوق ومنل (۳۶).

دهيواد د ۱۹٦٤ کال اساسي قانون پورتني حقوق يو ځل بيا تثبيت کړل او يو څهٔ زياتونې او څرګندونې يې پکښې وکړې، جرم يې شخصي کار وبالهٔ او نور چاته سرايت نهٔ کوي. دانسان تعذيب يې حتی دحقايقو دکشف پهٔ لاره کښې هم رواو نهٔ بالهٔ او پهٔ زور اخيستل شوی اقرار يې بې اعتباره وګاڼه، پهٔ محکمه کښې دمدافع وکيل درلودل دمتهم ديو حق پهٔ توګه ومنل شول، پوروړيتوب دآزادۍ دمحدوديت سبب نهٔ ګرځي، پهٔ هيواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دننه او له هیواد نه بهر د افغانانو تبعید بند شو، افغانان خارجي دولت ته په تورن کیدو نهٔ سپارل کیږي، دمخابراتو محرمیت تضمین شو، دبیان آزادي ومنل شوه البته راډیو او تلویزیون ددولت ماکیت وګڼل شول، دقانون له مخې افغانانو ته دګ... جوړولو اجازه ور کړه شوه، دناروغیو مخنیوی او تداوي ددولت وظیفه وګڼله شوه او کار دهر افغان فرض او حق وبلل شو. (۳۷)

٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه:

په افغانستان کښې دبشر دحقوقو دخوندي کولو څلورمه منبع دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه ده چې د ۱۹٤۸ کال ددسمبر په ۱۰ نیته دملګرو ملتو دعمومي ټولنې له خوا تصویب او ومنله شوه او افغانستان دملګرو ملتو دیوه وفادار غړي په توګه همهغه دتصویب په ورځ هغه ومنله او په هیواد کښې یې متنونه دهیواد په رسمی ژبو خپارهٔ شول.

دبشر دحقوقو اعلامیه چې دنړۍ دبیلابیلو هیوادونو دعنعنو، عقایدو، ادیانو او تعاملاتو په نظر کښې نیولو سره جوړه شوې وه، د افغانانو له پاره هم مأنوسه وه ځکه دوی تردې وړاندې دخپلې عنعنې، اسلامي احکامو او اساسي قوانینو له مخې دا حقوق تر ډیره حده پیژندل او ورته آشنا وو.

دې اعلامیې په خپلو دیرش ګونو مادو کښې دبشر د سیاسي، اجتماعي او اقتصادي حقوقو بیلا بیل اړخونه وڅیړل، تعیین یې کړل او غړیو هیوادونو یې له منلو سره دهغو دتطبیق مکلفیت ومونډ.

دې اعلامیې له لومړۍ تر څلورمې مادې دبشر ټول افراد آزاد او دحیثیت او حقوقو له پلوه برابر وګڼل، هر راز تبعیض یې رد کړ، هر څوک یې دژوند، امنیت او آزادۍ مستحق وبلل او غلامي یې لغوه وګڼله.

له پنځمې تر یوو لسمې مادې پورې یې هر ډول شکنجه او مجازات رد کړل، دهر چا حقوقي شخصیت یې تثبیت کړ، ټول یې دقانون په وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر وبلل، دانسان پر حقوقو دبلوسي پهٔ صورت کښې نوموړي ته آزادو محکمو ته دمراجعی حق ورکړ شو، په خپل سر توقیف او تبعید رد شو او تور جرم ونهٔ ګڼل شو.

له دوولسمې تر شپاړسمې مادې پورې دکور او لیکونو محرمیت، دهیواد پهٔ هره برخه کې دآزاد ژوند کولو یا دهیواد پریښودلو او یا پهٔ بل هیواد کښې د پناه اخیستلو حق، دتابعیت دټاکلو او دوادهٔ کولو حق، تثبیتیږي.

اعلامیه له ۱۷ تر ۲۱ مادې پورې دفردي او اجتماعي ملکیت حق، دفکر، وجدان او مذهب دآزادی حق، دعقیدې، بیان او سوله ایزو ډلو دجوړولو حق، او دهیواد پهٔ اداره کښې دمستقیمې او غیر مستقیمې برخې اخیستلو حق وټاکل.

له ۲۲ تر ۲۵ مادې پورې دټولنې هر غړي ته داقتصادي، اجتماعي او فرهنګي حقوقو تر لاسه کول ټاکل شوي او پهٔ ګوته شوې چې دټولنې هر غړی دکار، استراحت او تفریح او دځان او کورنۍ دروغتیا او رفاه حق لري.

پهٔ ۲٦ او ۲۷ مادو کښې دښوونې او روزنې او دخپل هیواد پهٔ فرهنګي او هنری چارو کښې دګډون حق راغلی دی.

پهٔ ۲۸ او ۲۹ مادو کښې هر چا ته حق ورکړل شوی داسې نظام وغواړي چې دا آزادۍ خوندي او دداسې ټولنې پهٔ وړاندې مسؤولیت لري چې دا حقوق او وجایب عملي کړای شي.

داعلامیې وروستنۍ یا دیرشمه ماده څرګندوي چې ددې اعلامیې هیڅ یوه ماده هم باید داسې تفسیر نهٔ شي چې کوم دولت، یا ډلې او یا فرد ته حق ورکړي چې دهغې له مخې پهٔ اعلامیه کښې یادې شوې آزادۍ یا له منځه یوسي او یایې دله منځه وړلو هڅه وکړي (۳۸).

پهٔ دې ترتیب موږ پهٔ خپل هیواد افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین له پاره بیلا بیل لاسوندونه درلودل چې کهٔ څهٔ هم دټولنې دپسماندګی، دحکومتونو دغیر ملي توب او دبهرنیو عواملو له امله لکه څنګه چې لازمه وه او لکه څنګه چې پورتنیوځلورګونو منابعو ټاکلې وه پهٔ افغانستان کښې دبشر حقوق ټول نهٔ وو تضمین اوتطبیق شوي خو بیا هم تر ډیره حده بنیادي حقوق منل شوي او تطبیق شوي وو او ددې زمینه وه چې یو افغان لږ تر لږه خپل دا حقوق وغواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه په ورروستیو دوو لسیزو کښې دبشر دا ټول ټاکل شوي حقوق په یوه نه یوه ډول تر پښو لاندې شول او دا ټول افغاني، اسلامي او انساني موازین تر تیري لاندې راغلل چې باید بیرته احیاء او له ټولو ممکنو لارو نه تأمین او تضمین شي.

اوس چې دافغانانو ټول حقوق په ملی او نړیواله سطحه تر پښو لاندې شوي نو داوسنیو شرایطو، حالاتو او امکاناتو په رڼا او دیادو شوو بشري منابعو په نظر کښې نیولو سره دافغانانو له پاره باید دحقوقو یونوی غوښتنلیک جوړ کړو، داسې غوښتنلیک چې ددوی حقوق پکښې ګام په ګام وغوښتل شي، له اهم نه دمهم په لور ګامونه واخلو، له بنیادي حقوقو نه مدني او له ضروري حقوقو نه لوکسو حقوقو ته ورسیږو، زه بسم الله کوم او د افغانانو له پاره «دافغانستان دبشري حقوقو غوښتنلیک» جوړوم او ستاسو دې لویې غونډې ته یې وړاندې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د بشر د حقوقو غوښتنليك

سريزه :

پهٔ تيرو دوولسيزو کښې دافغانستان دخلکو هغه ټول بشري حقوق چې دملي عنعنې، اسلامي احکامو، اساسي قوانينو اودبشر دحقوقو دنړيوالې اعلاميې له مخې يې درلودل له بهر نه دتپل شويو کودتايي حکومتونو او وسله والو جګړو له امله تر پښو لاندې شول، دحقوقو ټول منابع پهٔ وحشيانه ډول له نظره وغورځول شول او دې تيريو ورځ پهٔ ورځ تر نن پورې تکاملي پړاوونه ووهل.

پهٔ افغانستان کښې دبشر پر حقوقو باندې دتيري پهٔ پروسه کښې کورنيو او باندنيو لاسونو پهٔ ګډه کار کړی او ددې ملت دبدبخت کولو له پاره پهٔ نړيواله سطحه دسيسې او توطيې جوړې شوې او رواني دي.

دافغانانو دبشري حقوقو پر ضد پهٔ شويو او روانو جناياتو کښې دنړۍ ابرځواکونه، يو شمير ګاونډي او يو شمير نور مغرض هيوادونه او ورسره يو شمير تطميع شوې اووسله والې شوې داخلي ډلې شامل دي، دوی پهٔ ګډه پهٔ يوه پلمه او بله پلمه پهٔ افغانستان کښې دبشري حقوقو پر ضد فعاليتونه کړي او دافغانستان قانوني نظم اوامن يی ګډو ډ کړي اوحتی زموږله خلکو نه يې دژوند حق چې دټولو حقوقو ابتداء ده هم سلب کړی دی.

موږ دبشر دحقوقو دتثبيت، تعيين، تأمين او تضمين دټولو يادو شوو منابعو پهٔ نظر کښې نيولو سره له لويو هيوادونو، دافغانستان پهٔ مسأله کښې ښکيلو هيوادونو، ګاونډيو هيوادونو، کورنيو وسله والو ډلو، داسلامي هيوادو سازمان او ملګرو ملتونو ته ددې غوښتنليک پهٔ وړاندې کولو سره غواړو چې زموږ دحقوقو پهٔ احياء کښې عملي ګام واخلي او تردې زيات دافغانستان خلک له خپلو بشري حقوقو نه محروم نهٔ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ غوښتنه) دژوند حق:

له افغانانو نه دژوندحق په داسې ډول اخیستل شوی چې دګېډې له ماشوم نه نیولې تر نوي کلن او سل کلن بوډا پورې قصداً عمداً او بې له جرم او محاکمې وژل کیږي، ددې وژنو ساحه له هیوادنه بهر دمهاجرینو په لیکو کښې هم روانه ده نو موږ تر هر څهٔ وړاندې غواړو چې **«افغانانو ته دې دژوند کولو حق ورکړل شي»**.

دوهمه غوښتنه) دمهاجرت او هیواد ته دستنیدو حق:

۱- ټول انساني منابع حکم کوي چې هیڅوک حق نهٔ لري څوک له خپل هیواد نه په زور وباسي خو زموږ په ملیونونو کسان له خپل هیواد نه په زور ایستل شوي او سره له دې چې دوی هر آن هیله لري چې بیرته خپل هیودا ته ستانهٔ شي امابهرنيو مداخله کوونکي او کورني وسله وال مزدوران یې دوی ته دهیواد دعودت حق نهٔ ورکوي او زمینه نهٔ ورته برابروي موږ غواړو چې: **هیواد ته د بیرته ستنیدو حق بیرته افغانانو ته ورکړل شي.**

۲- کوم افغانان چې په پاکستان، ایران او نورو هیوادونو کښې دمهاجرت ژوند تیروي دمهاجرت له حقوقو نه محروم دي، بشري مرستې پرې بندې شوې، دټولو بشري حقوقو خلاف څورول کیږي، بندیانیږي او له ځینې هیوادونو نه په زور ایستل کیږي، **دافغانانو غوښتنه داده چې دمهاجرت حقوق یې ومنل شي.**

دریمه غوښتنه) دامنیت حق:

دامنیت حق دبشر یومسلم حق دی خو زموږ په هیواد کښې امنیت له یوې خوا دپخواني شوروي دقواؤ، دکمونستي حکومت او مجاهدینو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواخبې کړای شوي مینونه تهدیدوي او له بلې خوا بې سره او په خپل سر وسله والې ډلې دهیواد په ګوټ ګوټ کښې موجودې دي او دامنیت پر حق تیری کوي **نو موږ د واډمن امنیت حق غواړو** او دامنیت دټینګتیا به له پاره هیله کوو چې:

۱- په افغانستان کښې دې دوطن دحفاظت له پاره **ملي اردو** جوړه شي.

۲- دهیواد دامنیت له پاره دې **دپولیسو ملي تشکل** رامنځ ته شي.

څلورمه غوښتنه) دواحد حکومت درلودلو حق:

په بشري حقوقو کښې دهر هیواد له پاره داولس دخوښې دحکومت حق ورکړل شوی خو زموږ په هیواد کښې دقوماندانانو او تنظیمونو په شمیر حکومتونه موجود دي او دهیواد بیلا بیلې اولسوالۍ دبیلا بیلو قوماندانانو او بیا دهیواد بیلا بیل ولایات دبیلا بیلو تنظیمونو په لاس کښې دي چې داداره کیدلو پر ځای دتشنجونو دراولاړولو هڅې کوي **موږ په لومړی قدم کښې په هیواد کښې یو واحد حکومت غواړو.** ٤٣

پنځمه غوښتنه) په خپل هیواد کښې د آزاد ګرځیدلو حق:

په خپل هیواد کښې دآزاد ګرځیدلو حق دټولو حقوقي منابعو مکړه غوښتنه ده خو زموږ خلك په ټول هیواد کښې ځکه چې دهیواد په یوه برخه کښې هم آزاد نه شي ګرځیدلی او وسله والې ډلې یې دپښتون، تاجك، اوزبك، هزاره، سني، شیعه یا هم دکابلي، هراتي، بامیاني، کندهاري او نورو سیمو داوسیدونکو په نامه نیسي، پیسې ترې اخلي، وهي یې، مثله کوي یې او ووژني یې. **موږ افغانان په خپل هیواد کښې دآزاد ګرځیدلو حق غواړو!**

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه غوښتنه) د تبعیض ورکولو حق:

دافغانستان بیلا بیل قومونه له زرګونو کلونو راهیسې دیوهٔ واحد ملت په توګه په خپل هیواد کښې اوسیدلي، دورورۍ ژوند یې سره کړی، دخارجي دښمن په وړاندې په ګډه جنګیدلي او خپل هیواد یې په ګډه ساتلی دی. خو اوس بهرنیو لاسونو ځینې ډلې دتبعیض دپیدا کولو له پاره په افغانستان کښې مؤظفې کړې او راز-راز قومي، ژبني، مذهبي او سیمه ایز بیلتونونه یې راپیدا کړي، **موږ په خپل هیواد کښې دهر راز تبعیض ورکیدل غواړو** او خپل ملت ته چې یو واحد ملت دی او دتاریخ په اوږدو کښې یې تشکل کړی دی دملي وحدت خط السیر غواړو.

اوومه غوښتنه) دحیثیت خوندي کیدلو حق:

دافغانستان دنارینه ؤ او ښځو حیثیت دوسله والو او زورورو کسانو له خوا تر تهدید لاندې دی هیڅ بې هیڅه بې عزته کیږي او خصوصاً دښځو حیثیت تر دوامدار تیرې لاندې دی، دوی له لارو او کورونو نه په زور بیولې کیږي، وسله والې ډلې دخپلو شیطانی غوښتنو دتسکین په خاطر جنسي تیری پرې کوي چې حتی کله-کله یې بیا وژني هم، په زور او اکراه یې نکاح کوي او اتیا-اویا کلن سپین ږیری ځوانې پیغلې دوسلو او پیسو په زور ځان ته کښینوی. **افغانان او خصوصاً افغاني میرمنې دخپل حیثیت دساتلو غوښتنه کوي.** ٤٤

اتمه غوښتنه) دیرغمل نیولو بندول:

وسله والې ډلې بې دفاع او بې ګناه ځوانان او کسان یرغمل کوي او بیا دخپلې خوښې پیسې پرې غواړي. کهٔ کورنۍ یې پیسې ورنهٔ کړای شي او یا یې ونهٔ مومي نو بیا بې رحمانه وژل کیږي **موږ غواړو چې دا یرغمل نیول دې بند شي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهمه غوښتنه) دکورونو محرمیت:

دهیواد په بیلا بیلو برخو کښې وسله والې ډلې ځان ته حق ورکوي چې دهرچا کور ته ورشي دکور دخوښې سامان یې له ځانه سره یوسي او دمقاومت په صورت کښې دکور اوسیدونکي ژوبل او حتی مړه کړي، **موږ په ټولو مربوطو ګامونو کښې دکور محرمیت او دحرمت خوندي کیدل غواړو!**

لسمه غوښتنه) دشخصي ملکیت خوندی کیدل:

په افغانستان کښې دخلکو کورونه، دکرنې ځمکې او نور منقول او غیر منقول جایدادونه دوسلې په زور غصبیږي یا دوسلې په زور قبالې او اسناد تر لاسه کیږي، شخصي ملکیت دټولو قوانینو له مخې خوندی دی، **نو موږ دافغانانو دشخصي ملکیتونو خوندي کیدل غواړو!**

یوولسمه غوښتنه) دملي ملکیت خوندي کیدل:

روان حالت په افغانستان کښې ټول منقول او غیر منقول ملي ملکیتونه تهدید کړي،دهیواد زیات موزیمونه،کتابخانې، آرشیفونه، دولتي ځمکې، ودانۍ، شرکتونه، موټر او نوري شتمنی یا لوټ شوي او یا دلوټیدو او شخصي ملکیت ګرځیدو په حال کښې دی، **موږ د افغانستان دملي ملکیتونو او شتمنیو خوندي کیدل غوارو!**

دوولسمه غوښتنه) دتاریخي آثارو خوندي کیدل:

دافغانستان په تاریخی ځایونو کښې نړیوال قاچاقبران دکورنیو غلو په مرسته کیندنې کوي او زموږ تاریخي آثار په غلا بهرنیو هیوادو ته وړل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- ددې غیر قانوني او غیر فني کیندنو مخه دې ونیوله شي.

۲- ورک شوي آثار دې یونسکو او نورو نړیوالې فرهنګي مؤسسې رانیسي او پهٔ افغانستان کښې دقانوني حکومت دراتلو تر وخته یې دې له ځان سره امانت وساتي.

دیارلسمه غوښتنه) دچاپیریال دککړیدلو مخنیوی:

دراز -راز زهري او تباه کوونکو وسلو داستعمال له امل دافغانستان چاپیریال پهٔ ورروستی پیمانه ککړ شوی ... اخږنه او فصلونه زهرناک شوی او ماحول خراب شوی دی، **افغانان غواړی چې جګړې بندې او ورسره چاپیریال داوسیدو وړ وګرځي.**

څورلسمه غوښتنه) دکورونو پهٔ صحي شرایطو جوړیدل:

جګړو پهٔ افغانستان کښې تر نیمایي زیاتې ودانی ورانې کړي او بیا ودانیدل یې دصحي اړتیاؤ دمراعاتیدو غوښتنه کوي، **افغانان غواړي چې دکلیو او کورونو پهٔ ودانولو کښې دصحي او ښود برابرولو او دکانالیزاسیون او نورو شرایطو پهٔ نظر کښې نیولو سره داستوګنځیو دبیا رغونې پهٔ لاره کښې مرسته وشي.**

پنځلسمه غوښتنه) روغتیایي خدمتونه رامنځ ته کیدل:

دجګړو ناوړه شرایطو دافغانستان زیات خلك دراز راز روحي او جسمي ناروغیو سره مخامخ کړي او دا ناروغي پهٔ هغو موسمي او سیمه ایزو ناروغیو ورزیاتې شوې چې له پخوا نه پهٔ هیواد کښې موجودې وې، **موږ غواړو چې پهٔ ټول افغانستان کښې لږ تر لږه لومړني روغتیایي خدمات**

(c) ketabton.com: The Digital Library

چمتو کړای شی.

شپاړسمه غوښتنه) سبوونه او روزنه برابرول:

په هیواد کښې ددوو لسیزو پر له پسې جګړو دسبوونې او روزنې طبیعي لړۍ شلولې او هم کړ چیرې دسبوونې او روزنی زمینه وه هغه دخارجي هیوادونو او له هغوی سره دتړلو ډلو په خوښه وه چې زموږ ملي غوښتنې پکښې په نظر کښې نه وې، موږ **په خپل هیواد کښې دملي سبوونې او روزنې دلړۍ بیا پیلیدل غواړو.**

اوولسمه غوښتنه) دځوانو له پاره دزده کړو تهیه کول:

په افغانی ټولنه کښې روانو کړکیچونو دځوانو زده کړو ته درنه ضربه ورکړې، سره له دې چې اسلام دعلم زده کړه په نارینه او ښځه فرض بولي خو یا دامنیتي ملحوظاتو او یا نورو موانعو له امله دځوانو زده کړې تر ژوو تحدید او تهدید لاندې دي، **افغاني ځوانو ته دې دبیلې او پراخې زده-کړې لاره هواره شي.**

اتلسمه غوښتنه) دقوانینو جوړیدل :

افغاني ټولنه چې دجګړو او ناعاقبت اندیشه واکدارانو له امله دځنګل دقانون غیږې ته لویدلې، دژوند دبیلا بیلو برخو دبیا تنظیم له پاره قانوني بهیر ته اړه لری **نو موږ غواړو چې دضرورتونو او اولیتونو په بنا داساسي قانون په شمول دنورو فرعي قوانینو په جوړولو لاس پورې شي او ورو-ورو زموږ ټولنه یو ځل بیا دقانون غیږې ته ولویږي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسمه غوښتنه) خلکوته دهویت او نمایندګۍ حق:

دګام په ګام حقوقو تر لاسه کولو په لړ کښې افغانان هم دنورو انسانانو غوندې حق لري چې دخپل اجتماعي او سیاسي برخلیك په ټاکلو کښې برخه ولري، په دې برخه کښې ډیر زیات موانع شته، دبیلا بیلو اقوامو، مذاهبو او سیمو دنفوسو دتناسب احصائیې په لاس کښې نشته او خارجي هیوادونه موږ ته دفرضي او غرضي احصائیو په جوړولو بوخت دي، **موږ غواړو چې په خپل وار دملګرو ملتو تر څارنه لاندې په ټول هیواد کښې سرشمیر نه وشي او دقیقې احصائیې تر لاسه شي.** بیا دهمدې احصائیو له مخې دنژادي او مذهبي تناسبونو په نظر کښې نیولو سره دهیواد توی اداري ویش وشي او خلك دې ته چمتو شي چې په راتلونکې کښې دخپلې خوښې نماینده ولري.

شلمه غوښتنه) دبیان دآزادۍ حق:

په اوس وخت کښې په هیواد کښې دننه او له هیواد نه بهر افغانان دبیان دآزادۍ حق نه لري او که چا خپل فکر څرګند کړی په هیواد کښې دننه او بهر بندیان شوي، وژل شوې او یا په مرګ تهدیدیږي، **زموږ په ګام په ګام غوښتنو کښې دبیان دآزادۍ حق باید تضمین شي.**

یوویشتمه غوښتنه) دآزاد تجارت حق:

په اوس وخت کښې دافغانانو تجارتي فعالیتونه تر سختو تهدیدونو او دلوټمارو تر خوښې لاندې دې، غیر قانوني ولې ملا ماتوونکې پیسې دمحصول په نامه ترې اخلي او یایې ټول مال لوټوي ، بشري قوانینو دا حق هر انسان ته تثبیت کړې **او افغانان هم دآزاد تجارت حق غواړي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتمه غوښتنه) د آزادو فرهنګي فعالیتونو حق:

ناوړه حالاتو دافغانانو فرهنګي او هنري فعالیتونه مختنق کړي او په دې هکله افغانانو ته دخپلو استعدادونو دتبارز زمینه پنده ده زموږ دګام په ګام حقوقو په لړ کښې د آزادو فرهنګي او هنري فعالیتونو غوښتنه هم شامله ده.

دریشتمه غوښتنه) دشکنجو پېټولو حق:

وسله والې او دهیواد په بیلا بیلو برخو حاکمې ډلې دنیول شویو کسانو په شکنجه کولو، مثله کولو او وژلو هم نه بندیږي او ځینې رواني ناروغان له دې کارونو نه خوند اخلي. شکنجه باید بنده شي او څوک بې له حقه ونه ځورول شي.

څلیرویشتمه غوښتنه) ددفاع حق:

له افغانانو نه دنیول کیدو په وخت کښې ددفاع حق اخیستل شوی موږ په خپل وار ددې حق داحیاء غوښتنه کوو او غواړو چې افغانانو ته هم لکه نورو انسانانو غوندې په محکمو کښې ددفاع او سپیناوي حق ورکړل شي. او همدا راز افغانانو ته حق ورکړل شي چې:

۱- دخپل هیواد ملي خاینان او جنایتکاران محاکمې ته راکاږي.

۲- پر خپل هیواد دتیري کوونکو خارجي ځواکونونه دجنګ تاوان وغواړي.

پنځه ویشتمه غوښتنه) دګوندونو جوړولو حق:

په افغانستان کښې تر اوسه ګوندونه په قانوني توګه نه دي تشکیل شوي له همدې امله په هیواد کښې تش په نامه رامنځ ته شوي ګوندونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل خپل وار له پردو سره تړلي راغلي او یا دپردو غیرېږ ته لویدلي او دافغانستان ټولې رواني بدبختۍ همدې له نورو سره تړلو او دنورو په ګټو ولاړو حزبونو رامنځ ته کړې نو افغانان باید قانوني حق ولري چې دخپلو ملي غوښتنو په رڼا کښې ګوندونه جوړ کړي او په افغانستان کښې دګوندونو قانوني فعالیت پیل شي.

شپږویشتمه غوښتنه) دشورئ درلودلو حق:

له افغانانو نه ددوی په سرنوشت ټاکلو کښې دنماینده درلودلو حق اخیستل شوی دوی ته هم باید دنورو انسانانو غوندې حق ورکړل شي چې دزمینې له مساعدیدلو سره خپل نمایندګان وټاکي او دهیواد مرکزي شورئ ته یې ولیږي.

اووه ویشتمه غوښتنه) دانتخابي حکومت حق:

دیو شمیر نورو ګڼو حقوقو تر تضمین وروسته باید افغانانو ته حق ورکړل شي چې له خپلو نمایندګانو نه جوړ انتخابي حکومت رامنځ ته کړي او په دې توګه دغیر ملي حکومتونو او له بهر نه دصادرو شویو حکومتونو مخه ونیوله شي.

اتۀ ویشتمه غوښتنه) دکار حق:

په اوس وخت کښې په وسله والو ډلو کښې دځوانانو دځای پر ځای کیدلو یو علت هم بیکاري ده، افغانانو ته باید له استعداد سره سم دکار کولو زمینه مساعده شي او دا پیاوړې متې چې دکار سرشار استعداد لري په بیلا بیلو ساحو کښې دهیواد دبیا ودانۍ له پاره په کار ولویږي.
همدا راز دې دهیواد یتیمانو او معلولینو ته دکارونو په برخه کښې اولویت او ددوی له توان سره سم کارونه تهیه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتمه غوښتنه) دتښتیدلو مغزونو راستنیدل:

روانو ورانوونکو حالاتو دافغانستان بې شمیره مغزونه دنړۍ دهیوادونو سرګردان کړل او یا هم په تیرو دوو لسیزو کښې ځینې افغاني ځوانان په نورو هیوادونو کښې وروزل شول، **دنړۍ ټول هیوادونه باید داسې تشویقي زمینې مساعدې کړي چې دا علمي او دکار مغزونه بیرته هیواد ته راستانه او په کار بوخت شي.**

دیرشمه غوښتنه) دلاسوهنو بندول:

دافغانستان په چارو کښې ډیر بهرني او ورسره ترلي کورني لاسونه دعجیبو او غریبو منطقو نو په درلولو سره دافغانانو دژوند په ټولو یادو شویو برخو کښې په مداخله او لاسوهنه بوخت دي، **افغانان غواړي چې هیڅ فرد ، ډله یا دولت باید ددې حق ونه لري چې دافغانستان دملي ګټو، ملي خپلواکۍ او ملي وحدت خلاف لاسوهنې وکړي، لمسونې وکړي اولاس غزونې وکړي!**

٥١

* * *

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایلیکونه:

(۱) کهزاد، اروابناد استاد احمد علي: «افغانستان در پرتو تاریخ» ۲۲ مخ، دکتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳٤٦، کابل.

(۲) دویدي سرودونو دپیژندګلوۍ له پاره وګورئ: «ګزیده، ریګویدا» دډاکتر محمد رضا جلالي نائیني تحقیق او ژباړه، دنقره چاپ، ۱۳٦۷، تهران.

(۳) ددیس کلیمه دپښتو په پردیس (مسافر) کښې اوس هم ژوندۍ ده چې د «پردي دیس» نه جوړه ده.

(٤) دتفصیل له پاره وګورئ کهزاد : «تاریخ افغانستان» لومړی ټوک ۱۱۵-۱۱۹ مخونه، انجمن تاریخ، ۱۳۲۰ کال، کابل.

(۵) همدا پورتنی اثر، ۱۲۵-۱۲٦ مخونه.

(٦) دهمدې اثر ۱۲٦-۱۳۰ مخونه.

(۷) دهمدې کتاب ۱۱۹ مخ.

(۸) ریشیان دآریایي ټولنې شاعران وو چې خلکو ته به یې پندونه او لارښووني دشعر په بڼه رسولې او بیا به خوله په خوله لیږدېدلې.

(۹) دزردشت او دهغه دتعلیماتو په باب وګورئ: «اوستا» دهاشم رضي لیك او تحقیق، دفروهر چاپ، ۱۳٦۳، تهران، اوګاتها» دموبد فیروز آذر ګشسپ ترجمه او تفسیر دوه ټوکه، ۱۳۵۱، تهران.

(۱۰) دتفصیل له پاره وګورئ: رفیع، حبیب الله: «جرګې او دافغاني جرګو اجتماعي او رواني ارزښتونه» دآزاد افغانستان دلیکوالو ټولنه، ۱۳۷٤ کال، پیښور.

(۱۱) ددې کودونو دتفصیل له پاره وګورئ: پژواك، استاد عبدالرحمن «تعاملات حقوقیه و جزائیهء ملی» سالنامهء کابل، ۱۳۱۸ کال، ۳٤۱-۳۵۸ مخونه، پښتو ټولنه، کابل.

(۱۲) قرآن کریم، دالمائده سورة، ۳۲ آیة.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳) قرآنکریم، دالنساء سورة، ۹۳ آیة.
(۱٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، لومړی آیة.
(۱٥) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ۱۳ آیة.
(۱٦) قرآن کریم، دالروم سورة، ۲۲ آیة.
(۱۷) قرآن کریم، دالاسراء سورة، ۲۲ آیة.
(۱۸)قرآن کریم، دالزمر سورة، ٦ آیة.
(۱۹) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۸۷ آیة.
(۲۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۳۱ آیة.
(۲۱) قرآن کریم، دالتوبة سورة، ۳۳ آیة.
(۲۲) قرآن کریم، دالقلم سورة، لومړی آیة.
(۲۳) قرآن کریم، دالعلق سورة، ٤ آیت.
(۲٤) دابن ماجه په روایت حدیث.
(۲٥) قرآن کریم، دالنور سورة، ۲۸ آیة.
(۲٦) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ٦ آیة.
(۲۷) پهٔ نسایی او ترمذی کښې راغلی حدیث.
(۲۸) قرآن کریم، دالشوری سورة، ۳۸ آیة.
(۲۹) قرآن کریم، دآل عمران سورة، ۱٥۹ آیة.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۵۱ آیة.
(۳۱) قرآ کریم، دابراهیم سورة، ٤ آیة.
(۳۲) قرآن کریم، دالنساء سورة، ۵۹ آیة.
(۳۳) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۲۵٦ آیة.
(۳٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، ۹۷ آیة.
(۳۵) اساسي نظامنامه دافغانستان، ۵-۹ مخونه، لومړی چاپ، ۱۳۰۲ کال، کابل.
(۳٦) اصول اساسی دولت علیهء افغانستان، د ۱۳۱۰ کال دلړم د۹ نیټې تصویب، له ۹ تر ۲٦ مادی پورې.
(۳۷) دافغانستان اساسي قانون، له ۲۵ تر ٤۰ مادی پورې،۱۳٦۳ کال، کابل.
(۳۸) دبشر دحقوقو داعلامیې دبشپړ متن له پاره وګورئ: تعاون، ۳ کال، ٤ ګڼه، ۳۸-٤۲ مخونه، ۱۳۷٤، عقرب، پیښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

B
4·50
RAF
6361

امان
د امان کتاب لخیرونو څخه
پېښور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library